

venster sluiten

Dan doet de burger het wel zelf

CARLIJNE VOS

5-1-13 - 00:00

Op zoek naar kleinschaligheid, eigen verantwoordelijkheid en gemeenschapszin tonen Nederlanders eigen initiatief. We willen geen anonieme schakels meer zijn, maar herkenbare weldoeners. Door Carlijne Vos

'Als we dit aan volwassenen moeten overlaten, is er over twee jaar nog niets geregeld. Wij, kinderen, weten wat deze buurt nodig heeft en we ondernemen actie.' Rosa Verkerk (12), lid van de Kinderraad die zich buigt over het ontwerp van twee muurschilderingen die de Utrechtse Staatsliedenbuurt een faciliteit moeten geven, weet wat het probleem is van volwassenen: 'Ze verliezen zichzelf in details.'

De kinderen uit groep 8 van de Dokter Bosschool en de Fakkel zijn aan het werk gezet door een groep studenten die zich inzet voor achterstandsbuurten. Stichting Move, waarbij de studenten zijn aangesloten, is in drie jaar tijd uitgegroeid tot een schoolvoorbeeld van maatschappelijk verantwoord burgerinitiatief. De studenten gaan de wijken in, inventariseren de behoefte van bewoners en voeren die wensen sámen met de buurt uit. 'De sleutel tot succes is burgers medeverantwoordelijk maken voor hun eigen omgeving', legt initiatiefnemer Michiel Bodt uit.

Burgerinitiatieven, zoals Stichting Move, schieten als paddestoelen uit de grond. Bewoners organiseren zich om de laatste kroeg of supermarkt in het dorp open te houden. Ze kopen met zijn allen een windmolen om met de hele wijk te profiteren van lagere energiekosten of ze toveren een oude fabriek om tot broedplaats, appartementencomplex of bedrijfsverzamelgebouw. Burgers organiseren festivals, buurtfeestjes of markten om hun vervallen wijk te revitaliseren. Ze zorgen dat het gebouw met die bijna vergeten geschiedenis in hun buurt als monument blijft behouden. Ze werpen zich op als mentor voor kinderen met een leerachterstand of helpen ouderen in de straat uit hun sociaal isolement te halen.

De initiatieven van burgers om hun eigen leven vorm te geven of dat van anderen te verbeteren zijn legio. De Wetenschappelijke Raad van de Regering (WRR) spreekt in een recent rapport zelfs van 'de nieuwe burgereconomie' en roept de overheid op dit spontane fenomeen te omarmen en constructief participerende burgers vooral niet te ontmoedigen met regeldrift en controledwang. Maar waar komt al die creativiteit plotseling vandaan?

Youtube-generatie

De nieuwe 'burgereconomie' lijkt het logische gevolg van een terugtrekkende overheid en nostalgie naar vroeger, toen alles nog klein en overzichtelijk was. Maar het tegendeel is waar, zegt sociaal geograaf Joost Beunderman. 'De meeste burgerinitiatieven zijn praktisch van aard en geïnspireerd door grotere - mondiale - ontwikkelingen die nu gedeeld kunnen worden dankzij internet. Deze youtube-generatie weet als geen ander hoe leuk het is om zelf iets in werking te zetten en wat het kan teweegbrengen.'

Deze constructieve burger heeft zich kunnen ontwikkelen na een paar decennia van sluimerende onvrede. Belangrijke drijfveer is afkeer van de markt. Veel burgerinitiatieven zijn een tegenreactie op de jarenlange trend van schaalvergroting, commercialisering en door managers opgelegde protocollen, targets, efficiëntiedoelen en verantwoordingsmechanismen. Mensen willen geen anonieme schakel zijn in een overgereguleerd stroef systeem, maar een herkenbare weldoener.

Burgers verlangen naar autonomie, idealisme en gemeenschapszin. Wat ze doen moet concreet en herleidbaar zijn. 'Doneren aan ontwikkelingsorganisaties is uit, zelf de handen uit de mouwen steken is in', zo vat socioloog Gabriël van den Brink het hedendaags idealisme samen, waarover hij

vorig jaar een studie publiceerde. 'Mensen bouwen liever zelf een kliniek of zetten hun naam boven een waterput. Je kunt het egoïstisch altruïsme noemen maar daarmee doe je deze burgers tekort. Ze streven oprecht naar een betere wereld, maar ook om zichzelf daarbij een beetje beter te kunnen voelen.'

Pim Fortuyn legde het ongenoegen in de samenleving bloot over marktwerking, schaalvergroting en de bureaucratische moloch die daaruit zijn voortgekomen - met name in het onderwijs en de zorg. Ook andere populistische partijen als de PVV en de SP gingen met het thema aan de slag. Dat er sprake was van een open zenuw in de samenleving bleek uit het boek Beroeps(z)eer, dat in 2005 werd samengesteld door een groot aantal wetenschappers en publicisten onder wie Van den Brink. 'Mensen worden doodongelukkig als ze iets doen waar ze niet achter staan, wat slecht van kwaliteit is en niets toevoegt aan de eigen leefomgeving.'

Zelf doen en goed doen. Dat is ook wat de student Michiel Bodt voor ogen had toen hij drie jaar geleden begon met Stichting Move. 'Ik realiseerde me dat we niets wisten van de wijk waar onze roeivereniging is gevestigd. We fietsen er doorheen om te roeien en that's it.'

Bodt ging met medestudenten de wijk Hoograven in Utrecht in en meldde zich bij de basisschool om te inventariseren waar kinderen in deze achterstandswijk behoefte aan hadden. Het resultaat van hun inmenging was een speeltoestel, door hen zelf ontworpen, in de vorm van een vliegtuig.

Veel burgerinitiatieven reiken verder dan de eigen wijk en leiden soms al tot duurzaam sociaal ondernemerschap. Het bekendste voorbeeld daarvan is Buurtzorg Nederland, enkele jaren geleden opgezet door een groepje wijkverpleegkundigen dat schoon genoeg had van de doorgeslagen registratiedrift van de thuiszorgorganisaties. De verpleegkundigen gingen aan de slag in kleine wijkteams, waarbij ze zelf de zorgbehoefte vaststellen en vervolgens de zorg plannen en uitvoeren. Resultaat: de kwaliteit schoot omhoog en de kosten doken omlaag. Inmiddels is Buurtzorg in heel Nederland actief en kopiëren ook de grote zorginstellingen het concept van kleinschaligheid in hun eigen megaorganisaties. Vermenigvuldiging in plaats van groei: het ei van Columbus.

Internationale voorbeelden

De behoefte aan kleinschaligheid en eigen verantwoordelijkheid - professionele autonomie - is niet uniek voor Nederland. Afgelopen herfst verscheen een boek met 25 internationale voorbeelden van geslaagd burgerondernemerschap, Compendium for the Civic Economy.

Dat burgerinitiatieven wereldwijd veel invloed kunnen hebben, laat het voorbeeld zien van de 'Hub'. De eerste broedplaats voor sociaal creatieve ondernemers werd enkele jaren geleden opgericht in het Britse Islington. Inmiddels zijn er bijna dertig internationale vertakkingen van deze sociale netwerken, waarin duizenden innovatieve ondernemers en freelancers elkaar inspireren en voeden met ideeën voor een betere wereld.

Sociaal geograaf Beunderman, lid van de Britse denktank 00:/ en co-auteur van het boek, wijst ook op het succes van Brooklyn Superhero Supply Club in New York waar achterstandsleerlingen schrijffles krijgen in een zaaltje achter een winkel. Het idee kwam van schrijver Dave Eggers die een schrijfproject had gepland in een pand in San Francisco waarop een winkelbestemming zat. Van de ruimte maakte hij een fantasiewinkel met feestkleding en gadgets die kinderen makkelijker over de drempel trok. Zo werd van de nood een deugd gemaakt en kreeg het schrijfproject landelijke navolging.

De voorbeelden in het boek laten zien hoe initiatieven van burgers bestendig kunnen worden zonder dat de ideële kracht ervan verloren gaat. Want dat risico is levensgroot, zegt Beunderman. 'Hoe zorg je dat zelforganisatie niet verpest wordt door regelgeving, formalisering of bureaucratisering? Hoe behoud je het enthousiasme van vrijwilligers en het gevoel van medeverantwoordelijkheid wanneer de organisatie groter wordt? Waar zit de kracht van zelfmanagement? En hoe breek je die?' Nu de buregconomie op het punt van doorbreken staat, is het moment gekomen om van elkaar te leren.

En dat is hard nodig. Veel creativiteit loopt stuk op bureaucratie en regelzucht, vooral door toedoen van de overheid. Bodt van Stichting Move kan daarover meepraten. 'Ambtenaren reageren eerder

terughoudend bij nieuwe ideeën dan enthousiast.' Zo klopte de stichting tevergeefs aan bij de gemeente Utrecht voor een subsidie omdat hun aanpak niet in een beleidsmodel was te vangen. 'De ambtenaar wilde weten wat we dan gingen doen in de wijk. Wij zeiden: 'Dat is de grap: dat weten we nog niet. Dat gaan we juist eerst inventariseren.' De gemeente durfde gewoon niet, ook al hebben ze de mond vol van 'vraag ophalen bij de burgers!'

Betutteling

'De overheid lijdt aan controledwang', stelt Steven de Waal van de denktank Public Space Foundation vast. 'Mondige en constructief meedenkende burgers worden onder de duim gehouden met regels en betutteling. Overheden of publieke instellingen organiseren inspraakavonden om burgers zogenaamd ergens bij te betrekken om vervolgens gewoon te doen wat ze van plan waren. Echte inspraak en betrokkenheid worden eerder als hinderlijk ervaren dan dat er dankbaar gebruik van wordt gemaakt. Ze denken: 'Leuk dat je meedenkt, maar het is niet de bedoeling dat je de boel overneemt. We doen het toch liever op onze eigen manier, zoals we dat gewend zijn.'

Die regenteske mentaliteit zet kwaad bloed, waarschuwt De Waal. 'Overheden verliezen alleen maar meer vertrouwen van burgers als die niet serieus worden genomen. Zo groeit de kloof tussen burger en politiek.' In het eerder genoemde rapport Vertrouwen in burgers waarschuwt de WRR ook voor dit zichzelf versterkende proces. Denk vanuit de burger en omarm initiatieven die vanuit de gemeenschap zelf komen, zo luidt de belangrijkste aanbeveling.

Maar in de praktijk valt dat niet mee. De reflex om alles in beleid dicht te timmeren is groot. En wanneer het om belastinggeld gaat, moeten bestedingen kunnen worden verantwoord. 'Particuliere sociale financiers zoals het Oranjefonds hebben die handicap niet', stelt De Waal. 'Als twee van de honderd projecten niets hebben opgeleverd, is het jammer maar helaas. Wanneer een gemeente aan de raad moet uitleggen dat subsidies tot niets hebben geleid, is het huis te klein. Dat leidt tot risicomijdend gedrag.'

Maar ondanks alle tegenwerking is de burgergemeenschap een feit, zegt De Waal. 'Het is een autonome kracht: burgers nemen meer maatschappelijke verantwoordelijkheid en beseffen dat de overheid niet overal verantwoordelijk voor is.' Moe geworden van wachtlijsten en bureaucratische rompslomp ontwikkelen ze eigen initiatieven die vaak beter zijn dan de oude. Beter omdat ze kleinschaliger zijn en vanuit het hart zijn opgezet en worden bestuurd. Het Vakcollege is zo'n voorbeeld - van leerfabriek terug naar de ambachtschool -, maar ook de succesvolle Thomashuizen, kleinschalige woonvormen voor gehandicapten die op grote schaal navolging kregen.

In het oude schoolgebouw van het kunstenaarscollectief Kunstlicht op Straat hebben de kinderen van de Fakkel en de Dokter Bosschool inmiddels de beste tekeningen gekozen voor het ontwerp van de muurschildering. Een van de begeleidende studenten, Floor van der Hout, is tevreden: 'Het thema 'Europa' is best abstract voor kinderen van groep 8, maar er zijn hele slimme dingen uitgekomen.' Wat de 12-jarige Rosa Verkerk betreft, pakken ze zo de hele wijk aan. 'Wij weten wat goed is voor onze buurt.'

MUURSCHILDING

kinderen aan het werk voor de buurt

Ontwerpen voor de muurschilderingen in de Utrechtse Staatsliedenbuurt door kinderen uit groep 8 van de Dokter Bosschool en de Fakkel. Ze zijn aan het werk gezet door een groep studenten die zich inzet voor achterstandsbuurten via Stichting Move.

De Persgroep Digital. Alle rechten voorbehouden.